

SEXUÁLNÍ OBTĚŽOVÁNÍ VE VYSOKOŠKOLSKÉM PROSTŘEDÍ: ZKUŠENOSTI ZAVÁDĚNÍ POLITIK V ZAHRANIČÍ¹ /

KATEŘINA ŠALDOVÁ, BARBORA TUPÁ, MARTA VOHLÍDALOVÁ

Sexual Harassment at Universities: The Experience of Policies Introduced Abroad

Abstract: The problem of sexual harassment at universities has been explored in western and mainly American sociology since the mid-1970s. Since then, anti-harassment policies and procedures (including follow-up victim care) have been introduced at most Anglo-Saxon universities designing how to deal with 'harassers' and 'victims'. In the Czech Republic, empirical research on this issue and on university anti-harassment policies is still lacking. The aim of this article is to introduce the methods and procedures employed at Anglo-American universities in an effort to tackle sexual harassment. The experiences of these academic institutions represent an indispensable source of information and inspiration for the Czech higher education environment.

Keywords: sexual harassment, university, gender

„Byl to můj školitel doktorandské práce i ředitel ústavu. Celá moje vědecká kariéra na něm byla závislá. Ten den mě pozval na konzultaci k sobě do kanceláře. Během rozhovoru se na mě vrhl, začal mě objímat a líbat na tvář. Oslovoval mě zdvořile.“²

Myslíte, že něco takového se může stát jen na americké univerzitě? Že se něco takového českých vysokých škol netýká? Opak je pravdou. Medializovaný spor doktorandky a jejího školitele se odehrál na jedné z českých univerzit v roce 2004. Podobné situace však může denně zažívat mnoho dalších studujících, o čemž nás přesvědčují zahraniční výzkumy věnující se problematice sexuálního obtěžování. Sexuální obtěžování studujících ze strany vyučujících je vážným porušením profesní etiky vysokoškolských pedagogů a pedagožek, které má negativní dopady na osobní i vzdělanostní růst studujících i na jejich budoucí kariéru. Sexuální obtěžování na vysokých školách je problémem, kterému by měly (nejen) vysoké školy věnovat odpovídající pozornost.

Cílem tohoto článku je představit zahraniční univerzitní politiky boje proti sexuálnímu obtěžování a způsoby jejich implementace, které by se mohly stát cenným zdrojem inspirace pro vysoké školy v ČR. Vzhledem k tomu, že v českém prostředí se toto téma zatím příliš neetablovalo, považujeme za stěžejní nejprve zdůvodnit, proč je důležité se tímto problémem zabývat a začít ho řešit i v českém prostředí. V článku vycházíme z odborné zahraniční literatury a z expertních rozhovorů s vedoucími pracovníci několika předních britských univerzit, které mají ve své kompetenci problematiku (sexuálního) obtěžování a šikany a prosazování rovných příležitostí na univerzitě.³ Dalším zdrojem informací pro nás byly webové stránky jednotlivých univerzit a prezentace jejich politik namířených proti (sexuálnímu) obtěžování.

V článku vycházíme především z anglosaského prostředí, výzkumů a literatury, protože zde má výzkumné i politické řešení problému sexuálního obtěžování svou dlouhou tradici. Byly to totiž především anglosaské feministické

ky orientované autorky, které upozornily na tento problém a které otevřely veřejnou i odbornou debatu už na přelomu 70. a 80. let 20. století (např. MacKinnon 1979; Dziech, Weiner 1984).

Přestože v akademickém prostředí existuje mnoho různých forem obtěžování podle toho, kdo je iniciátorem a kdo je obětí (např. obtěžování mezi studenty a studentkami navzájem, vzájemné obtěžování mezi pedagogy, obtěžování vyučujících ze strany studujících apod.), v našem článku se zaměřujeme na sexuální obtěžování studujících ze strany vyučujících. Autoři a autorky zabývající se sexuálním obtěžováním na vysokých školách se shodují v tom, že studenti a studentky představují nejzranitelnější součást univerzitního prostředí (Espinoza podle Skaine 1996: 242, Dziech, Weiner 1984, Paludi 1996). V kombinaci s velkou mocenskou nerovnováhou, která mezi studujícími a vyučujícími existuje, se právě oni mohou stát snadnou obětí zneužití moci.

Proč vyvíjet politiky zahrnující problematiku sexuálního obtěžování na vysokých školách?

Sexuální obtěžování může nabývat mnoha různých forem. Od poznámek a vtipů znevažujících muže nebo ženy, komentářů týkajících se vzhledu, přes opakovaně odmítané pozvání na schůzku, až po nejvážnější formy, jakými jsou například vydírání nebo fyzické napadení (Fitzgerald et al. 1988, 1993, 1996, 1997). Jedno mají ale všechny tyto formy obtěžování společné – jde o nevídané, nevhodné a urážlivé chování, které je zpravidla zneužitím nerovného mocenského postavení (MacKinnon 1979; Dziech, Weiner 1984; Dziech, Hawkins 1998; Schneider 1987). Vzhledem k tomu, že podle dosavadních výzkumů (např. Dziech, Weiner 1984; Paludi 1996; Kalof et al. 2001; Hill, Silva 2005; Skaine 1996; Křížková et al. 2006) jsou oběťmi sexuálního obtěžování, a to jak v pracovních vztazích, tak ve vztazích mezi vyučujícími a studujícími, především ženy,⁴ lze toto chování chápat primárně jako důsledek genderové kultury společnosti, která ženám připisuje submisivní a mužům na-

opak dominantní společenskou roli. Z tohoto hlediska se sexuální obtěžování nejeví jako „izolovaný problém zúčastněných aktérů“ (Uhde in Křížková et al. 2006: 21), který by byl motivován primárně sexuální touhou, „ale jako projev patriarchálního systému, který ženy udržuje v podřízeném postavení“ (tamtéž) a který je veden potřebou agresora uplatňovat symbolickou moc (O’Leary-Kelly et al. 2000). Sexuální obtěžování se tak stává nástrojem, skrze který muži uplatňují svou dominanci nad ženami, udržují pozici žen v pozici podřízených, snižují jejich pracovní status (Křížková et al. 2006: 7) a zároveň je vytlačují z pozic, kde by mohly konkurovat mužům (Skaine 1996: 11; McKinnon 1979). Sexuální obtěžování se tak stává nástrojem genderové diskriminace uplatňované většinou vůči ženám, a to jak v zaměstnání, tak i ve vzdělávacím procesu. Takové pojetí sexuálního obtěžování zastává např. evropská legislativa, která explicitně zachází se sexuálním obtěžováním jako s formou diskriminace na základě pohlaví (Směrnice 97/80/EHS, cit. podle Havelková in Křížková et al. 2006: 96), ale také např. dnes již neplatná novela zákoníku práce ČR z roku 2004 (zákon č. 46/2004 Sb.).⁵

Prvním důvodem, proč vyvíjet politiky zahrnující problematiku sexuálního obtěžování ve vysokoškolském prostředí, je tedy skutečnost, že tento typ obtěžování je možné považovat za projev diskriminace, který narušuje princip rovného přístupu ke vzdělání, který je mimo jiné explicitně deklarován ve školském zákoně⁶ (zákon č. 561/2004⁷). Pokud se chceme hlásit k demokratické společnosti, nelze tedy diskriminaci ve vzdělávání tolerovat. Formální vzdělání je často rozhodujícím faktorem pro další kariérní a osobní rozvoj každého člověka a tato skutečnost platí dvojnásob pro ženy, které mají ztížené podmínky uplatnění na pracovním trhu v porovnání s muži. Odborné vzdělání jim proto může zajistit lepší šance na pracovním trhu (Schneider 1987: 48).

Druhým důvodem pro zavádění vysokoškolských politik tohoto typu je absence legislativních opatření, která by se v ČR věnovala problému sexuálního obtěžování v obecnější rovině (tj. jak v pracovním, tak ve vysokoškolském prostředí) a která by označila tento typ chování jako nezákonný a nepřijatelný. Přestože tedy sexuální obtěžování představuje určitou formu diskriminace, nemáme v současné době žádnou právní úpravu, která by pracovala explicitně s tímto fenoménem.

Euronovela zákoníku práce z roku 2000 (zákon č. 155/2000 Sb.) sice zavedla do českého práva institut sexuálního obtěžování (§ 7 odst. 2) (Havelková in Křížková et al. 2006: 96) a novela z roku 2004 zpřesnila definici sexuálního obtěžování takto:

„Sexuálním obtěžováním se rozumí jednání sexuální povahy v jakékoliv formě, které je dotčeným zaměstnancem oprávněně vnímáno jako nevídané, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí na pracovišti nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí, které ovlivní výkon práv a povinností vyplývajících z pracovních vztahů.“

V novele zákoníku práce z roku 2006 (zákon č. 262/2006 Sb. § 16 odst. 2) však byla tato část vypuštěna a byla nahrazena odkazem na antidiskriminační zákon, který však byl schválen až v červnu t. r.⁸ Proti sexuálnímu obtěžování se tak v mezidobí dalo bránit pouze s odvoláním na občanskoprávní ochranu osobnosti (podle §11 zákona č. 40/1964 Sb. § 1 odst. 10) občanského zákoníku⁹ a zvláště závažné případy sexuálního obtěžování, jako např. omezování osobní svobody, vydírání nebo znásilnění, zahrnovalo a zahrnuje trestní právo (Havelková in Křížková et al. 2006: 96). Přitom pro srovnání např. ve Spojených státech byl přijat zákon¹⁰ zakazující diskriminaci na základě pohlaví včetně sexuálního obtěžování, který je závazný pro každý vzdělávací program (spolu)financovaný z federálních zdrojů, už v roce 1972 (Dziech, Weiner 1984: 19; Skaine 1996: 105; Paludi (ed.) 1996). Pokud jde o pracovní-právní vztahy, diskriminační zacházení včetně sexuálního obtěžování zakazoval už občanský zákoník z roku 1964¹¹ (Skaine 1996: 105).

Univerzitní politiky nemají takový dosah, funkci ani vynutitelnost jako legislativní opatření, a nemohou proto nahradit nezastupitelnou funkci antidiskriminační legislativy. V situaci, kdy legislativa chybí anebo je nedostatečná, mají univerzitní politiky šanci tuto mezeru alespoň částečně vyplnit a později, když už je antidiskriminační zákon přijatý a platí, ho mohou vhodně doplňovat.

Třetím důvodem, proč věnovat pozornost univerzitním politikám potírajícím sexuální obtěžování i v ČR, je předpoklad, že sexuální obtěžování není problémem pouze několika studentek, nýbrž že se jedná o relativně rozšířený problém. V současné době v ČR sice chybí výzkum, který by mapoval tuto situaci, nicméně máme mnoho indicií, které naznačují, že ani České republice se tento problém nevyhýbá. Usuzovat na to můžeme na jedné straně z jednotlivých kauz, které se čas od času objevují v médiích, ale také z případů studentek, které se v průběhu minulých let obrátily s podobným problémem na Národní kontaktní centrum – ženy a věda působící v Sociologickém ústavu Akademie věd, v v. i.¹² Lze přitom předpokládat, že tyto případy tvoří pouze špičku ledovce, protože většina případů sexuálního obtěžování zůstává skryta (viz zahraniční výzkumy, např. Schneider 1987, Kelley, Parsons 2000, Fitzgerald et al. 1988, Hill, Silva 2005). Na druhé straně můžeme vycházet také z výzkumu, který sice mapoval fenomén sexuálního obtěžování v pracovních vztazích v ČR (Křížková et al. 2006), nicméně poukázal na to, že v české společnosti je sexuální a genderové obtěžování poměrně rozšířeným jevem. Není proto důvod se domnívat, že vysoké školy v tomto ohledu představují výjimku. Částečnou oporou pro toto tvrzení jsou nám i zahraniční výzkumy, které se věnovaly přímo problému sexuálního obtěžování na vysokých školách. M. Kelley a B. Parsons (2000: 549) uvádějí, že nejčastěji se výzkumy provedené v USA shodují v tom, že sexuální obtěžování ze strany pedagogů zažilo kolem 20–40 % studujících na VŠ, což rozhodně není zanedbatelný podíl.¹³

Čtvrtý důvod, proč vyvíjet politiky speciálně pro vysoké školy, je dán specifícností tohoto prostředí a podmínek,

v nichž k obtěžování dochází. Sexuální obtěžování na VŠ sice má některé společné rysy se sexuálním obtěžováním v pracovně-právních vztazích, nicméně je do jisté míry jedinečné (Paludi 1996; Dziech, Weiner 1984; Huerta et al. 2006).

Podobně jako například v případech podřízených a nadřízených je základním rysem vztahu mezi vyučujícími a studujícími výrazná nerovnováha moci, která studující staví do podřízeného postavení a dává vyučujícím téměř neomezenou možnost ovlivnit zásadním způsobem jejich životy. Odborníci se však shodují, že moc, kterou vyučující nad studujícími mají, je nepřímá a mnohem subtilnější než např. v zaměstnaneckých vztazích a často je oběma stranami podceňována, nebo dokonce popírána (Rabinowitz 1996; Dziech, Weiner 1984; Skaine 1996; Uggen, Blackstone 2004).

Dalším specifickým vysokoškolského prostředí je velký věkový rozdíl mezi vyučujícími a studujícími. S nízkým věkem studujících je spojena jistá naivita, horlivost a velká důvěra a respekt k pedagogům (Skaine 1996). Mladší studentky mají tendenci vnímat zvýšenou přízeň pedagogů jako důkaz své výjimečnosti či talentu. K chybné interpretaci chování pedagogů, neochotě připustit si, že se staly obětí sexuálního obtěžování, případně sebeobviňování obětí přispívá i skutečnost, že sexuální obtěžování je stále skrytým problémem, o kterém se veřejně nemluví, případně je zlehčován.

Podle některých studií (Skaine 1996; Dziech, Weiner, 1984) sexuálnímu obtěžování nahrává i samotná organizační struktura univerzit – složitost struktury vzdělávací instituce, kde je vedení odpovědné za dodržování antidiskriminační politiky odtrženo od každodenního života studujících, absence jednotného hlasu studentů, který by prosazoval jejich zájmy, nízké zastoupení žen v rozhodovacích funkcích univerzit, mýtus kolegiality a soudržnosti, který chrání pedagogy i obor před vnější kontrolou, a další faktory (Benson, Thomson podle Skaine 1996; Dziech, Weiner, 1984: 43–56).

Také dopady na oběti sexuálního obtěžování ve vysokoškolském prostředí bývají do jisté míry specifické. Často volené strategie vyhýbání se iniciátorovi obtěžování, absence na přednáškách, vynucená změna zvoleného tématu práce a tutora nebo školitele, případně i změna oboru a velká míra stresu vedou ke zhoršujícím se studijním výsledkům a někdy až k ukončení studia (Huerta et al. 2006; Crull 1982 podle Terpstra; Baker 1989).

Studujícím, vyučujícím i managementu školy by měla být nabídnuta jasná a praktická pravidla, jak s tímto jevem zacházet a jak mu zároveň předcházet. Jak ukazují zahraniční zkušenosti, právě vysokoškolské politiky, které obsahují jasnou definici nevhodného chování a které specifikují procedury pro řešení těchto konfliktů, mají totiž potenciál problémům tohoto typu předcházet a účinně je řešit.

Jak vytvářet politiky zahrnující problematiku sexuálního obtěžování ve vysokoškolském prostředí a jak je zavádět do praxe?

První část článku jsme rámovaly otázkou, proč vyvíjet politiky zachycující problematiku sexuálního obtěžování na vysokých školách. V této části se budeme věnovat tomu, jak

mají takové politiky vypadat a jaké jsou jejich důležité součásti. Představíme nástroje účinné v boji proti sexuálnímu obtěžování, které se mohou stát vhodnou inspirací pro české vzdělávací instituce.

K úspěšnému zasahování proti sexuálnímu obtěžování na vysokých školách je potřeba vytvořit celou zachytanou síť opatření a procedur, kterou tvoří nejen oficiální dokumenty a metodiky, ale také konkrétní proškolení pracovníci¹⁴ (Robertson et al. 1988; Hill, Silva 2005). Výzkumy potvrzují, že přítomnost antidiskriminační politiky vede k vyššímu počtu stížností (Williams et al. 1992: 52). Pouhé politiky na papíře ale nestačí k tomu, aby se problém sexuálního obtěžování vyřešil. Lidi je třeba o jejich právech informovat a vytvářet odpovídající zázemí, v němž může politika fungovat v praxi (Biaggio, Brownell in Paludi (ed.) 1996: 218). Jak výstižně shrnuje socioložka B. Schneider (1987), úspěšný boj proti sexuálnímu obtěžování sestává z tvorby jasně definované politiky distribuované studujícím, vyučujícím i technickému personálu, jasně formulovaného postupu formální i neformální stížnosti, otevřeně formulované podpory ze strany oficiálních míst, tréninku pro studenty, studentky a vyučující a z jasných a dostatečně závažných sankcí pro pachatele.

Lze tedy shrnout, že součástí systematického řešení problému sexuálního obtěžování je fáze tvorby opatření a politik a fáze jejich implementace, která zahrnuje i informační a komunikační rovinu.¹⁵

Problém beze jména: hledání definice

V České republice byl problém sexuálního obtěžování po dlouhou dobu zesměšňován a přehlížen. Důvodem byly mimo jiné absence genderových témat ve veřejném diskursu v letech socialismu i odmítavý postoj vůči feministickým myšlenkám v 90. letech, který v sexuálním obtěžování spatřoval problém importovaný západními feministkami. Dalším zásadním důvodem, proč sexuální obtěžování bylo (a stále je) považováno za problém uměle vytvářený, je nejasné vymezení takového chování a především dlouhodobě chybějící definice sexuálního obtěžování v zákoníku práce, občanském zákoníku i ve školském zákoně.¹⁶

Dobře postavená definice sexuálního obtěžování je přitom jedním ze základních kroků při přípravě univerzitní politiky (Williams et al. 1992: 53). Základní vlastností každé definice je její normotvorná funkce. Definice stanovuje normu chování a zároveň pojmenovává takové chování, které tuto normu narušuje. Způsob, jakým je sexuální obtěžování v akademickém prostředí vymezeno, formuje nejen danou politiku a procedury řešení incidentů (Biaggio, Brownell in Paludi (ed.) 1996: 217), ale podněcuje také k diskusi, informuje univerzitní komunitu a působí jako podstatný preventivní nástroj. Jinými slovy, definice sexuálního obtěžování má vedle funkce normotvorné i zásadní vzdělávací funkci (Crocker 1983: 679) a je naprosto klíčová pro smysluplný boj s tímto problémem (nejen) v akademickém prostředí.

Právní definice¹⁷ rozlišují, podobně jako univerzitní politiky, mezi obtěžováním „něco za něco“ (quid pro quo), které zahrnuje vážnější formy obtěžování, kdy je sexuální sblížení

vyžadováno výměnou za určité služby nebo naopak pod určitou pohružkou, a tzv. *nepřátelským prostředím* (hostile environment), které se vztahuje spíše ke kultuře daného prostředí a spadají do něj mírnější formy obtěžování, jako např. sexistické poznámky a vtipy, vystavování materiálů se sexuální tematikou apod. (Fitzgerald et al. 1997: 588).

Nepřátelské prostředí je velmi obtížně definovatelný stav, jehož hranice může každý člověk vnímat odlišně. V případě posuzování sexuálního obtěžování se vychází ze subjektivního hodnocení situace obětí, a tím je uznáno právo každého člověka vymezit hranici, za kterou nepřátelské a urážlivé prostředí vzniká. Skutečnost, že své chování v dané situaci může původce obtěžování hodnotit jako normální, odkazuje k tomu, jaké chování pokládá/la většinová společnost za sociálně i kulturně přijatelné (Uhde in Křížková et al. 2006: 22). Smyslem definice tedy není pouze vyjmenovat typy chování, ale také ukázat, jaké formy chování jsou nepřijatelné, a vynést na světlo problém, který se dosud jevil jako neexistující.

Společným kritériem většiny definic je rámování sexuálního obtěžování jako „nechtěné/nevítané/nepříjemné“ zkušenosti, která se děje opakovaně. To odpovídá i zkušenostem samotných studujících, kteří se v mnoha případech na tvorbě definice sami podílejí a jsou tak důležitými aktéry při tvorbě antidiskriminační politiky. V jejich interpretaci se často objevují popisy „situace, v níž se cítili nepohodlně, zranitelně a kdy se báli“ (Wilson 2000: 1090) a chování pedagoga jim připadalo „nevhodné, urážlivé a nepříjemné“ (Hill, Silva 2005: 9). Neoznačují vždy zážitek explicitně jako sexuální obtěžování, čímž potvrzují nejistoty, které jsou s definicí tohoto jevu spojeny.

Jak tedy vystavět výstižnou a fungující definici pro univerzitní politiku? Z výzkumů (Robertson 1988; Dziech a Weiner 1984 aj.) vyplývá, že zcela zásadní je sexuální obtěžování jasně a srozumitelně popsat. Ideální definice (Paludi 1996) by měla sestávat nejen z vymezení forem sexuálně-obtěžujícího chování, ale také z konkrétních příkladů. Posuzovat sexuální obtěžování z perspektivy oběti (Crocker 1983) je téměř samozřejmým postupem.

Příkladem definice, ze které bychom mohly vyjít i v českém prostředí, může být vymezení sexuálního obtěžování, které prezentuje Cornell university v rámci své antidiskriminační politiky:¹⁸

„Nevítané sexuální návrhy, žádosti o sexuální přízeň/laskavost a další verbální či fyzické jednání sexuální povahy jsou považovány za sexuální obtěžování, pokud:

- je takové chování explicitně či implicitně vyžadováno coby podmínka pracovního poměru či studia,
- odmítnutí takového chování má dopad na hodnocení pracovního či studijního výkonu jedince,
- má takové chování výrazně rušivý dopad na práci a studijní výkony jedince či vytváří zastrašující, nepřátelské a urážlivé studijní a pracovní prostředí.

Sexuální obtěžování může mít formu verbální nebo psané komunikace (sexuální nářky, dvojsmyslné komentáře, vtipy, nemravné návrhy, urážky, výhrůžky), neverbální ko-

munikace (dvojsmyslná gesta) nebo fyzického jednání (dotek, vynucený vztah).

Původcem sexuálního obtěžování může být muž i žena, který/á s obětí vědomě manipulují, ale také ti, kteří mají dobré úmysly či jsou emocionálně rozrušení (emotionally disturbed). Může jít o jednotlivce nebo skupinu obtěžujících, člověka ve vyšším postavení, spolužáka či spolužačku i člověka podřízeného. Původce sexuálního obtěžování může být člen/ka pedagogického sboru, technického personálu nebo studující.

Zavedením definice dává univerzita najevo svůj postoj k určitému chování. Pojmenovat jev, který systematicky znevýhodňuje studující, znamená zviditelnit tento problém a položit základní kámen smysluplné univerzitní politiky.

Procedury řešení případů sexuálního obtěžování na vysokých školách

Přestože výzkumy poukazují na nezanedbatelný podíl studentů a zejména studentek, které se během svého studia setkali se sexuálním obtěžováním ze strany svých pedagogů, jen malá část z nich se odhodlá danou situaci oznámit a podat stížnost. Podle výzkumů oznámí sexuální obtěžování pouze kolem 8–10 % studujících (Schneider 1987; Kelley, Parsons 2000; Fitzgerald et al. 1988, 1993, 1996; Hill, Silva 2005) a většinou se jedná pouze o ty nejvážnější formy obtěžování (Biaggio, Brownell 1996: 215). Důvodem neoznámení a rezignace na podání stížnosti bývají nejčastěji obavy, strach, sebeobviňování, dojem, že situace není natolik závažná, případně nedůvěra v procedury řešení a možnost zjednání nápravy (Dziech, Weiner 1984; Hill, Silva 2005). Problém reakce na sexuální obtěžování má také zásadní genderový rozměr. Na jedné straně jsou ženy, které bývají nejčastějším terčem sexuálního obtěžování, socializovány tak, aby podobné chování ze strany mužů snášely a tolerovaly. Na druhé straně muži, kteří se naopak sexuálního obtěžování nejčastěji dopouštějí, jsou socializováni a vychováni v kultuře, která znevažuje význam žen včetně jejich intelektuálních schopností (Thomas 1997).

V manuálech pro řešení situací sexuálního obtěžování na univerzitách ve Velké Británii bývá pamatováno i na zneužití stížností a falešná obvinění, která bývají považována za vážné porušení univerzitního řádu a mohou být důvodem k vyloučení ze studia nebo ukončení pracovního poměru.¹⁹ Nicméně zkušenosti univerzit, které dlouhodobě využívají procedury pro řešení sexuálního obtěžování, ukazují, že zneužití ze strany studujících je zcela marginálním jevem, který se téměř nevyskytuje.²⁰ Podle výzkumu C. Robertson et al. (1988: 800), který se zabýval případy sexuálního obtěžování na jednotlivých univerzitách v USA, představovalo křivé obvinění pouze necelé 1 % podaných stížností.

Základním pravidlem při vytváření procedur pro řešení stížností na sexuální obtěžování je důvěrnost informací a prevence případné viktimizace postižených. Je třeba klást důraz na ochranu studujících a předcházení negativním dopadům, které by podání oficiální stížnosti mohlo mít na jejich

další studium. Univerzita musí jasně deklarovat, že jakákoliv odvěta vůči postižené studentce nebo studentovi je naprosto nepřijatelná a nepřipustná (Remick et al. 1996: 236).

Procedury, které v současné době využívá většina univerzit v anglosaském světě, se skládají z části formální a neformální.

Neformální fáze bývá zpravidla prvním krokem při řešení situace, přičemž většina případů tímto krokem zároveň i končí. Dotyčný student nebo studentka má možnost podat neformální stížnost na chování pedagoga nebo jiného zaměstnance školy, přičemž je mu/jí poskytnuta poradenská pomoc a podpora. Takto podané stížnosti se nevyšetřují a často ani nevidují a neustí v tresty. Jejich povaha je spíše výchovná než disciplinární (Remick et al. 1996: 272). Výsledkem této procedury může být upozornění případného agresora, že na jeho chování byla podána neformální stížnost a že s daným chováním musí okamžitě přestat. B. Dziech a L. Weiner (1984: 175–177) uvádějí, že většina studentů a studentek, kteří se se sexuálním obtěžováním setkají, má jediný cíl, aby chování přestalo, případně se chtějí svěřit a ujistit se, že jejich pocity jsou oprávněné.²¹ Přestože je tato forma řešení preferovaná, protože umožňuje problém vyřešit rychle a bez zbytečné publicity pro agresora, postiženého i univerzitu, skrývá v sobě i jednu nevýhodu. Skutečnost, že došlo k obtěžování studenta nebo studentky ze strany pedagoga nebo zaměstnance univerzity, zůstává skryta, což může vytvářet zdání, že se daný problém na univerzitě nevyskytuje (Schneider 1987; Dziech, Weiner 1984: 175–177).

Formální fáze přichází na řadu v případě, kdy je forma obtěžování příliš závažná nebo kdy se nepodaří problém vyřešit neformálně. Někteří autoři navrhuji, aby formálním způsobem bylo přistupováno i k opakovaným neformálním stížnostem na chování určitého pedagoga, nebo tam, kde podá stížnost více obětí (Remick et al. 1996: 272). Formální stížnost mívá výhradně písemnou podobu a následuje oficiální vyšetřování zakončené disciplinární procedurou (pokud se prokáže vina). Tento způsob řešení je sice velmi účinný a slouží jako prevence, nicméně má také své stinné stránky. Je poměrně časově i administrativně náročný a v některých případech bývá složitý, nejasný a „uživatelsky nepřívětivý“.

Zavádění politik do praxe

Zavádění univerzitní politiky zahrnující téma sexuálního obtěžování do praxe sestává z několika kroků. Ze zahraniční zkušenosti víme, že už tvorba definice obtěžování a pravidel řešení případů vyžaduje celou síť institucí a odborníků, kteří jsou za jeho řešení zodpovědní (Robertson et al. 1988; Hill, Silva 2005). Přenesení „papírových pravidel“ do praxe tak stojí v prvopočátku zejména na kvalifikovaných lidských zdrojích a dobré informační kampani.

Sexuální obtěžování je v zahraničí již dlouho sledovaným problémem. Většina anglosaských univerzit disponuje specializovanými pracovišti (např. oddělení lidských zdrojů, poradci pro afirmativní opatření, ombudsmeni, poradci

pro obtěžování, oddělení pro rovnost atd.), kam se studující mohou v případě potřeby obracet. Tyto orgány zároveň zajišťují potřebné vzdělávání celé akademické komunity o diskriminačním chování, mezi něž sexuální obtěžování patří.²²

Prvním základním předpokladem dobrého fungování těchto pracovišť je kvalifikace a odbornost jejich zaměstnanců, ale také citlivost akademické komunity vůči tématu. Z dlouhodobých zkušeností vyplývá, že základní body prevence (jimiž jsou politiky a procedury řešení případů) tak musí být doplněny o třetí, zcela klíčový, a tím je zajištění kvalifikovaných lidských zdrojů, které budou schopné případy sexuálního obtěžování řešit (Riggs et al. 1993 podle Ramson 2006). A právě tento moment může být pro české prostředí prvním velkým kamenem úrazu.

České vysokoškolské prostředí trpí absolutním nedostatkem specializovaných pracovišť, kam by se mohli studující v případě potřeby obracet. Ba co více, nedisponuje ani kvalifikovanými lidmi, kteří by byli schopni a především měli v popisu práce v případech sexuálního obtěžování zasahovat. Na většině škol sice existuje alespoň nějaký typ poradenství pro studující,²³ většinou se však jedná až o následnou péči a studujícím nemusí být dopředu jasné, zda sexuální obtěžování představuje problém hodný řešení. Především ale tato centra nedisponují účinnými nástroji a možnostmi, jak proti diskriminaci ve vysokoškolském prostředí bojovat a účinně mu předcházet.

České univerzity trpí nedostatkem kvalifikovaných specialistů, kteří by řešili genderově orientované problémy, jakým je např. sexuální obtěžování. Vedoucí pracovníci na vysokých školách, vyučující, ale ani samotní studující nevnímají vždy specifickou problematiku a neznají a ani nemají možnosti, kterými by bylo možné proti němu zasahovat.²⁴ Možnou inspiraci, jak tuto situaci řešit, nabízí zkušenost ze Spojených států amerických. Zde došlo k začlenění požadavků na výškolení speciálních pracovníků, pedagogů i ostatních zaměstnanců univerzity a také povinnosti poskytovat informace o podobách sexuálního obtěžování a způsobech obrany do směrnic pro vysoké školy vydaných v roce 2001²⁵ (Ramson 2006: 42). V rámci univerzity je na základě této směrnice realizován základní trénink či školení, které poskytuje informace o tom, jakých podob sexuálního obtěžování může nabývat, jakou roli v něm hrají studující a vyučující a jak je možné se proti němu bránit. Účastníci tréninku se seznámí jak s postojem instituce vůči sexuálně obtěžujícímu chování, tak s nástroji, které je možné na svou obranu využít. Důležitým bodem je jasně definovaná odpovědnost každého člena akademické obce a obeznamenost se sankcemi za porušení pravidel univerzitních politik (Williams et al. 1992; Reese, Lindenberg 2003).

Druhým nepostradatelným pilířem prevence a zavádění politik je šíření informací a vzdělávání akademické komunity. V zahraničí se nejčastěji jedná o workshopy a kurzy pro studující i ostatní členy univerzity, které hrají roli v posilování odolnosti a sebevědomí účastníků (empowerment) prostřednictvím poskytování relevantních informací o povinnostech a právech každého člena univerzitní ko-

munity. Tyto workshopy zároveň umožňují otevřeně mluvit o problému sexuálního obtěžování. Rozsáhlý výzkum (Robertson et al. 1988) provedený na amerických univerzitách ukázal, že workshopy jsou nejvyužívanější a také nejefektivnější formou prevence proti sexuálnímu obtěžování.

V českém prostředí se problém sexuálního obtěžování zatím příliš neetabloval a neexistuje zde ani praxe školení, ani relevantní metodika. Vhodné řešení, jak získat potřebné know-how, by pro české vysoké školy mohla představovat spolupráce se zahraničními univerzitami a jejich specializovanými pracovišti. Výsledkem navázání takové spolupráce by mohlo být například uspořádání workshopu se specialisty z dané zahraniční univerzity, kteří mohou nejen proškolit české kolegy, ale také sdílet své zkušenosti s řešením diskriminace ve vysokoškolském prostředí.

Pro šíření informací o sexuálním obtěžování, o univerzitních politikách i způsobech obrany mezi studujícími se osvědčují univerzitní média a informační publikace. Důležitými zdroji jsou články ve školních časopisech a novinách a opakované publikování univerzitní politiky v materiálech pro nově nastupující studenty a studentky. Základním zdrojem informací pro studující jsou ale především webové stránky univerzity. Zde je zveřejněna politika a nástroje vztahující se specificky k sexuálnímu obtěžování a především také seznam kontaktů na kvalifikované odborníky uvnitř i vně univerzity, na které se mohou v případě potřeby obrátit.²⁶

S vybudováním záchytné sítě se dvěma zmíněnými pilíři (lidé a informace) souvisí samozřejmě její financování. V českém prostředí státem financovaného vzdělávání, kdy si vysoké školy stěžují na nedostatek financí, se pak vybudování speciálního oddělení, nebo třeba jenom zvláštní pracovní pozice, zdá velmi vzdálené. Schůdnější variantou by proto bylo vyškolení stávajících pracovníků školy, kteří mají k dané problematice nejbližší (pohybují se v lidsko-právních sektorech školy, již participují na poradenské činnosti v rámci univerzity nebo mají o tuto kvalifikaci zájem). Dobrou praxí je také začlenění zástupců studujících do týmů, které poskytují pomoc obětem tohoto typu obtěžování. Vrstevníci mohou mít lepší vhled do pozice obtěžované/ho a také často lépe získávají důvěru a informace. „Levnou“ variantou může být pro české školy také navázání spolupráce s již zmíněnými existujícími poradnami v rámci univerzit. I tento krok ale vyžaduje vyškolení dotyčného pracovníka a především ustavení problematiky obtěžování jako problému zasluhujícího pozornost.

Závěrem

V článku jsme představily důvody, proč budovat politiky zaměřené na potírání sexuálního obtěžování na vysokých školách, a způsob, jakým lze k vytváření těchto politik a k jejich implementaci přistupovat.

Protože téměř všechna opatření, která jsme zde popsaly, pocházejí z anglosaského prostředí, uvědomujeme si, že jejich aplikace může v českém prostředí narazit na mnoho překážek. Asi největší z nich je patrně společenské klima,

které problém sexuálního obtěžování bagatelizuje, znevažuje, v lepším případě o něm mlčí. Propastný rozdíl v postoji k problému (sexuálního) obtěžování na univerzitách v ČR a ve Velké Británii byl dobře patrný z rozhovorů s odborníci odpovědnými za řešení případů diskriminace a antidiskriminační politiku předních britských univerzit. Shodovaly se v názoru, že pro prestižní univerzitu, která se snaží přilákat nejlepší výzkumníky, vyučující i studující, je tzv. anti-harassment policy nutností. Pokud by ji totiž univerzity neměly, byl by to signál pro potenciální zájemce, že se univerzita o problém nezajímá a neřeší ho, což vážně poškozuje její reputaci a snižuje její prestiž. Takový postoj je situaci v ČR zatím vzdálený a změna přístupu veřejnosti i zástupců vysokých škol k problematice sexuálního obtěžování je dlouhodobým procesem.

Univerzity a vysoké školy si musí uvědomit, že jsou zodpovědnými a aktivními hráči v tvorbě akademické kultury a zdravého vzdělávacího prostředí. Jejich úkolem je podporovat studující v odborné přípravě na profesní dráhu, probouzet v nich tvůrčí schopnosti a kritické myšlení. Univerzity, které svým lhostejným přístupem diskriminaci umožňují, vytvářejí nepřátelské prostředí a dávají tím jasný signál, že zájem o osobnostní i intelektuální rozvoj studujících pro ně není na prvním místě.

Literatura

- Biaggio, M., Brownell, A. 1996. „Addressing Sexual Harassment: Strategies for Prevention and Change“. Pp. 215 až 234 in M. A. Paludi. (ed.). *Sexual Harassment on College Campuses. Abusing the Ivory Power*. Albany: State University of New York Press.
- Crocker, P. L. 1983. „An Analysis of University Definitions of Sexual Harassment“. *Signs* 8 (4): 696–707.
- Dziech, B. W., Weiner, L. 1984. *The Lecherous Professor. Sexual Harassment on Campus*. Boston: Beacon Press.
- Dziech, B. W., Hawkins, M. W. 1998. *Sexual Harassment in Higher Education*. New York and London: Garland Publishing, Inc.
- Fitzgerald, L. F., Shullman, S., Bailey, N. et al. 1988. „The Incidence and Dimensions of Sexual Harassment in Academia and the Workplace.“ *Journal of Vocational Behavior* 32: 152–175.
- Fitzgerald, L. F. 1993. „Sexual Harassment: Violence against women in the workplace.“ *American Psychologist* 48 (10): 1070–1076.
- Fitzgerald, L. F. 1996. „Sexual Harassment: The Definition and Measurement of a Construct.“ In M. A. Paludi. (ed.). *Sexual Harassment on College Campuses. Abusing the Ivory Power*. Albany: State University of New York Press.
- Fitzgerald, L. F., Drasgow, F., Hulin, Ch. L. et al. 1997. „Antecedents and Consequences of Sexual Harassment in Organizations: A Test of an Integrated Model.“ *Journal of Applied Psychology* 82 (4): 578–589.
- Havelková, B. 2006. „Právní úprava obtěžování z důvodu pohlaví a sexuálního obtěžování.“ Pp. 92–107 in A. Křížková, H. Maříková, Z. Uhde (eds.). 2006. *Sexualizovaná*

- realita pracovních vztahů. Analýza sexuálního obtěžování v České republice.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd.
- Hill, C., Silva, E. 2005. *Drawing the Line: Sexual Harassment on Campus.* Washington D. C.: American Association of University Women (AAUW) Educational Foundation.
- Huerta, M. L., Cortina, M., Pang, J. S. et al. 2006. „Sex and Power in the Academy: Modeling Sexual Harassment in the Lives of College Women.“ *Personality and Psychology Bulletin* 32 (5): 616–628.
- Kalof, L., Eby, K., Matheson, J. L. et al. 2001. „The influence of Race and Gender on Student Self-Reports of Sexual Harassment by College Professors.“ *Gender and Society* 15 (2): 282–302.
- Kelley, M. L., Parsons, B. 2000. „Sexual Harassment in the 1990s: A University-Wide Survey of Female Faculty, Administrators, Staff, and Students.“ *The Journal of Higher Education* 71 (5): 548–568.
- Křížková, A., Maříková, H., Uhde, Z. (eds.). 2006. *Sexualizovaná realita pracovních vztahů. Analýza sexuálního obtěžování v České republice.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd.
- MacKinnon, C. 1979. *Sexual Harassment of Working Women. A Case of Sex Discrimination.* New Haven and London: Yale University Press.
- O'Leary-Kelly, A. M., Paetzold, R. L., Griffin, R. W. 2000. „Sexual Harassment as Aggressive Behavior: An Actor-Based Perspective.“ *The Academy of Management Review* 25 (2): 372–388.
- Paludi, M. A. (ed.) 1996. *Sexual Harassment on College Campuses. Abusing the Ivory Power.* Albany: State University of New York Press.
- Rabinowitz, V. C. 1996. „Coping with sexual harassment“. Pp. 199–213 in Paludi, M. A. (ed.) 1996. *Sexual Harassment on College Campuses. Abusing the Ivory Power.* Albany: State University of New York Press.
- Ramson, A. 2006. „Editor's Choice: Sexual Harassment Education on Campus: Communication Using Media.“ *Community College Review* 33 (3–4): 38–54.
- Reese, L. A., Lindenberg, K. E. 2003. „The Importance of Training on Sexual Harassment Policy Outcomes.“ *Review of Public Personnel Administration* 23 (3): 175–191.
- Remick, H., Salisbury, J., Stringer, D. et al. 1996. „Investigating Complaints of Sexual Harassment.“ Pp. 235–258 in M. A. Paludi (ed.). *Sexual Harassment on College Campuses. Abusing the Ivory Power.* Albany: State University of New York Press.
- Robertson, C. C., Dyer, E., Campbell, D. 1988. „Campus Harassment: Sexual Harassment Policies and Procedures at Institutions of Higher Learning.“ *Signs* 13 (4): 792–812.
- Schneider, B. E. 1987. „Graduate Women, Sexual Harassment, and University Policy.“ *The Journal of Higher Education* 58 (1): 46–65.
- Skaine, R. 1996. *Power and Gender. Issues in Sexual Dominance and Harassment.* Jefferson, North Carolina, and London: McFarland & Company, Inc.
- Terpstra, D. E., Baker, D. D. 1989. „The Identification and Classification of Reactions to Sexual Harassment.“ *Journal of Organizational Behavior* 10 (1): 1–14.
- Thomas, A. M. 1997. „Men Behaving badly? A psychosocial exploration of the cultural context of sexual harassment“. Pp. 131–153 in A. M. Thomas, C. Kitzinger (eds.). *Sexual Harassment. Contemporary Feminist Perspectives.* Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Tvarůžková, L. 2004. „Rovnice o dvou neznámých“. *Týden*, 29/2004, 12. července.
- Uggen, Ch., Blackstone, A. 2004. „Sexual Harassment as a Gendered Expression of Power.“ *American Sociological Review* 69 (1): 64–92.
- Uhde, Z. 2006. „Kořeny genderové nespravedlnosti: kritický přístup“. Pp. 13–24 in A. Křížková, H. Maříková, Z. Uhde (eds.). *Sexualizovaná realita pracovních vztahů. Analýza sexuálního obtěžování v České republice.* Praha: Sociologický ústav Akademie věd.
- Welsh, S. 2000. „The Multidimensional Nature of Sexual Harassment: An Empirical Analysis of Women's Sexual Harassment complaints.“ *Violence Against Women* 6 (2): 118–141.
- Williams, E. A., Lam, J. A., Shively, M. 1992. „The Impact of a University Policy on the Sexual Harassment of female Students.“ *The Journal of Higher Education*, Vol. 63, No. 1, Pp. 50–64.
- Wilson, F. 2000. „The Subjective Experience of Sexual Harassment: Cases of Students.“ *Human Relations* 53 (8): 1081–1097.

Internetové zdroje:

- Sexual Harassment Policy – Cornell University:
<http://forum.johnson.cornell.edu/AdministrativeServiceCenter/SexualHarassmentPolicyweb.htm>, (cit. 20. 4. 2009.)
- Sexual Harassment Policy – University of Brighton.
<http://staffcentral.brighton.ac.uk/xpedio/groups/Public/documents/staffcentral/doc000826.pdf>, (cit. 20. 4. 2009.)

Poznámky

- 1 Práce na tomto článku byla podpořena výzkumným projektem *Rovné příležitosti ve vědě a výzkumu: Analýza genderových bariér a rozvoj talentů* (poskytovatel MŠMT ČR, reg. č. 2E08057) a projektem *Národní kontaktní centrum – ženy a věda* (poskytovatel MŠMT ČR, reg. č. IP OK 459).
- 2 Lucie Tvarůžková, Týden 29/2004, 12. července 2004.
- 3 Jednalo se o následující odbornice: Fiona McLean, University College London; Christine Yates, Imperial College London; Jan Stockdale, London School of Economics and Political Sciences; Hilary Lowe, Goldsmith's College, University of London. Osobní rozhovory se uskutečnily v listopadu 2008.
- 4 Nepopíráme, že dochází k obtěžování mezi lidmi stejného pohlaví a že dochází i k sexuálnímu obtěžování mužů ze strany žen. Tyto případy jsou však výrazně méně časté než případy sexuálního obtěžování mužů ženami (Skaine 1996; Dziech, Weiner 1984).
- 5 „Obtěžování z důvodu pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, zdravotního postižení, věku,

náboženství či víry a sexuální obtěžování se považuje za diskriminaci.“ (zákon 46/2004 Sb., § 1 odst. 10).

6 Vycházíme zde z právního expertního názoru JUDr. Barbary Havelkové, která nám laskavě poskytla právní konzultaci.

7 Školský zákon č. 561/2004 § 2: „Vzdělávání je založeno na zásadách: a) rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana, ...“

8 Antidiskriminační zákon byl schválen Poslaneckou sněmovnou PČR dne 17. 6. 2009. ČR se tak stala poslední zemí EU, která tento zákon přijala.

9 Přesné znění normy: „Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.“

10 Tzv. Equal Amendment Title IX.

11 Tzv. Title VII of the Civil Rights Act.

12 Z důvodu zachování anonymity studentek nemůžeme uvést jejich jména ani vysoké školy, na kterých k sexuálnímu obtěžování došlo. Problém se však netýkal pouze jedné vysoké školy.

13 Jsme si vědomy toho, že americké prostředí je do jisté míry specifické a že výsledky výzkumů nelze jednoduše zobecnit i na českou populaci. V současné době však chybí data za Českou republiku a americké výzkumy jsou často jedinými zdroji „tvrdých“ dat mapujících tento problém.

14 Zdroj: osobní rozhovory s vedoucími pracovišť řešících případy sexuálního obtěžování na London School of Economics, University College London či Goldsmith College.

15 Tamtéž.

16 Zákon č. 561/2004, zdroj: konzultace s JUDr. Barbarou Havelkovou.

17 Toto rozdělení potvrzuje i řada výzkumných studií – např. S. Welsh (2000), C. MacKinnon (1979).

18 <http://forum.johnson.cornell.edu/AdministrativeServiceCenter/SexualHarassmentPolicyweb.htm>.

19 Např. University of Brighton. (<http://staffcentral.brighton.ac.uk/xpedio/groups/Public/documents/staffcentral/doc000826.pdf>).

20 Jak vyplynulo z osobních rozhovorů s vedoucími pracovníci zodpovědnými za prosazování politiky rovných příležitostí a boje proti (sexuálnímu) obtěžování a šikaně (Fiona McLean, University College London; Christine Yates, Imperila College London; Jan Stockdale, London School of Economics and Political Sciences; Hilary Lowe, Goldsmith's

College, University of London), falešná obvinění se téměř nevyskytují a žádná ze zástupkyň jednotlivých univerzit se s nimi během své práce nesetkala.

21 Tuto informaci potvrdila i Fiona McLean, University College London.

22 Viz například University College London nebo London School of Economics ve Velké Británii aj.

23 Jedná se například o Psychologickou poradnu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy nebo Poradnu při Provozně-ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze.

24 Viz situace řešení případu sexuálního obtěžování na nejmenované pražské vysoké škole, kdy došlo k patové situaci, protože neexistují nástroje a pravidla, jak se sexuálním obtěžováním na vysoké škole zacházet. Situace byla řešena pomocí ad hoc sestavené komise, průběh a obtížnost procedury byly ale vyčerpávající pro všechny zúčastněné strany.

25 Směrnice vydalo tzv. U. S. Department of Education's Office for Civil Rights.

26 Tato praxe se na některých českých univerzitách, byť ne přímo v kontextu problematiky sexuálního obtěžování, již zavádí (viz např. internetová psychologická poradna na České zemědělské univerzitě, <http://poradna.chci.info>). Potvrzuje se tak trend, že virtuální prostor může sloužit jako jeden ze způsobů boje i proti sexuálnímu obtěžování ve vysokoškolském prostředí.

Mgr. Kateřina Šaldová vystudovala sociologii na Fakultě sociálních věd UK a od roku 2002 působí v oddělení Gender a sociologie SOÚ AV ČR, v. v. i. Ve své práci se věnuje problematice žen a mladých lidí ve vědě, vzdělávání a otázkám spojeným s genderovou diskriminací lidí. V současnosti se specializuje na problematiku sexuálního obtěžování ve vzdělávání.

Barbora Tupá studuje na Filosofické fakultě obor sociální práce. Působí v oddělení Gender a sociologie, kde se specializuje především na problematiku žen a mladých lidí ve vědě a vzdělávání z hlediska genderových bariér. V současné době se věnuje projektu sexuálního obtěžování ve vzdělávání.

PhDr. Marta Vohlídalová vystudovala sociologii na Fakultě sociálních věd UK, kde v současné době pokračuje v doktorandském studijním programu a působí v oddělení Gender a sociologie SOÚ AV ČR, v. v. i. Vedle problematiky sexuálního obtěžování se ve své práci zabývá sociologií rodiny a soukromého života, genderovými nerovnostmi na trhu práce a rodinnou politikou.